

Fredlöshet i de isländska sagorna

Vetenskaplig forskning om de isländska sagorna har varit ringa i Finland under de senaste åren. Flera översättningar av isländska sagor har ändå översatts till finska, till exempel har Antti Tuuri översatt fem långa sagor, och i fjol publicerades sagasamlingen *Egil Yksikätinen – Muinaissaagoja Pohjolasta*. Inom forskningen har sagorna varit indelade i tre huvudkategorier: kungasagor, islänningasagor och fornaldarsagor. Det finns också flera mindre sagakategorier, som apostlasagor eller riddarsagor. Sagorna skrevs mellan 1120- och 1400-talet, och till våra dagar har bara ungefär 40 sagor bevarats.

Joonas Aholas doktorsavhandling *Outlawry in the Icelandic Family Sagas*, som publicerades i maj 2014 vid Helsingfors universitet, är det första arbetet om sagor på länge.¹ Ahola har fokuserat på de fredlösa männen i sagorna och deras roll i samhället på basen av sagor och medeltida lagar. Enligt Ahola var föreställningen om fredlöshet i isländska sagor grundad på föreställningar om lagen på 1200-talet. Fastän islänningasagor beskriver tidigare sekler, var fredlösheten fortfarande ett straff på Island då sagorna skrevs.

Det fanns två sorter av fredlöshet. Vid mindre fredlöshet var tiden för landsförvisning tre år och efter det kunde man återvända till samhället, och vid full fredlöshet förlorade man all egendom. Man kunde också vara utvisad

från ett område på Island till andra områden. När man var dömd till fredlöshet, betydde det att man förlorade allt: man kan jämföra det med en dödsdom, eftersom den dömden var utesluten ur samhället. Fredlösa hade två alternativ; de kunde stanna på Island där vem som helst kunde döda dem, eller så kunde de segla bort från Island och söka sin lycka någon annanstans. Det var möjligt att bli befriad från fredlösheten om man dödade en annan fredlös man.

När man blev dömd, hade man tre somrar på sig att lämna Island. Den dömden var tvungen att tre gånger per sommar be en skeppare om överfart. Skeppsägarna var förpliktade att skeppa fredlösa, men kunde neka efter att ha gjort det tre gånger. Medan den fredlöse väntade på att bli bortskeppad från Island var han tvungen att befinna sig på något av de tre ställen som angivits i domen, och han fick bara gå på vägarna en gång i månaden.

Ahola ger en omfattande bild av isländska fredlösa och deras betydelse i den så kallade sagavärlden, vilket betyder världsbilden konkretiserad i sagor. Fredlösa levde utanför samhället vilket betydde att de kunde röra och bete sig friare – i enlighet med sina egna intressen – än andra människor. Ahola delar in sagornas fredlösa i tre kategorier: tragiska fredlösa, lyckosamma fredlösa och fredlösa som är pionjärer. De tragiska fredlösa blev in-

¹ Ahola, Joonas 2014. *Outlawry in the Icelandic Family Sagas*. Folkloristics, University of Helsinki, Helsinki. 460 s.

fångade och dödade. De lyckosamma fredlösa kunde tack vare sin rådhighet fly konsekvenserna genom att flytta utomlands. De fredlösa som kan klassificeras som pionjärer flydde konsekvenserna genom att resa till ett nytt, okänt område och stannar där.

Mödrar och modersgestalter har ofta beskrivits som de fredlösas beskyddare. Kvinnorna var tvungna att vara lojala mot sin man eller sina släktingar och det betydde att kvinnor måste stanna vid mannens sida också om han var fredlös. Det är kanske lite märkligt att fredlösa ofta var utan egna arvingar men det beror på att männen ofta blev dömda innan de hunnit sätta bo, och efter domen var det omöjligt att bilda familj.

Aholas doktorsavhandling stöder sig kraftigt på litteraturvetenskap. Det syns i hur Ahola använder begrepp som är bekanta från litteraturvetenskap, till exempel begreppet "stock character". Det är ett väldigt intressant sätt att närma sig sagor och det understryker hur stor betydelse de fredlösa har haft i sagornas tid. Även idag kan man vandra på Island och besöka platser som fått sina namn efter fredlösa och deras sagor.

Fredlösa associerades också med mytiska varelser. Liksom jättar lever fredlösa utanför samhället. Ahola pekar också på gudarna Loki och Óðinn, som kanske var förebilder och källor till fredlösas karaktärsdrag. Till exempel Loki är fördriven från de andra gudarna efter att han dödat Balör och sjöguden Ægris tjänare. Det här är en väldigt intressant observation eftersom det öppnar nya möjligheter att bättre förstå medeltida sagor och världsbilden bakom dem.

Det är alltid svårt att besluta sig för i hur hög grad sagor behöver refereras när man skriver vetenskaplig forskning om dem. Eftersom Ahola ganska mångordigt beskriver sagornas händelser är det ändå lätt att följa hans åsikter även om man inte är så bekant med sagor eller sagalitteratur. Aholas undersökning är viktig inte bara inom folkloristik utan också för historieforskningen. TV-serier som Vikings eller dataspel som Skyrim gör att vikingar och vikingatid också i framtiden intresserar den breda allmänheten. Det är viktigt att vi vid sidan om detta har vetenskaplig forskning om vikingatiden.

Karolina Kouvola